

Cătălin LUCA

NICOLAE IORGA ȘI IAȘII, ÎN CONTEXTUL RĂZBOIULUI DE ÎNTREGIRE NAȚIONALĂ

Cuvinte - cheie: *Primul Război Mondial, publicist, mișcare politică, opinie publică, ideal național, opoziție.*

Nicolae Iorga și anii 1914 - 1918. Deși Nicolae Iorga a abordat, cu pasiunea-i cunoscută, un cerc larg de probleme, a stăruit asupra lor mai mult din perspectiva problemelor epocii în care a trăit, caracterizată prin revoluții și războaie ce au bulversat secolul ce tocmai a trecut. Printre aceste aspecte ale istoriei contemporane se înscriu și evenimentele anilor 1914 - 1918, care, în mare măsură, au afectat România. Pe toată durata acestui cataclism, Nicolae Iorga a desfășurat o neobosită activitate publicistică, și nu numai. Prin urmare, avem datoria de a releva acele părți din opera marelui istoric, care exprimă dragostea lui de țară, atașamentul său profund față de realizarea unității națiunii române, ca și rolul său pozitiv, în epocă.

Intuind, datorită vastei sale experiențe istorice, încă de la început, scopurile pe care le nutreau marile puteri angajate în luptă și făcându-se exponentul opiniei publice românești care se împotriva războiului, Nicolae Iorga avea să-și spună, răspicat, cuvântul, în iulie 1914, împotriva participării României la acest masacru, scriind: „*Orice conștiință va răspunde hotărât, din toate puterile sufletului: NU*”¹.

Nicolae Iorga trăia cu intensitate ideea națională, credea în unitatea politică a poporului român. Această idee i s-a cristalizat tot mai mult, în condițiile războiului, el prevăzând înfrângerea Puterilor Centrale și posibilitatea desprinderii, de sub monarhia habsburgică, a teritoriilor locuite de români, fapt pentru care a și legat înfăptuirea unității poporului român de înfrângerea în război a Germaniei și mai ales a monarhiei habsburgice. Nicolae Iorga considera că România nu-și putea realiza țelul propus decât participând la război, bineînțeles, atunci când împrejurările i-ar fi favorabile.

După Consiliul de Coroană din 21 iulie / 3 august 1914, în ciuda stăruințelor regelui Carol I și ale lui P.P. Carp, de a se intra imediat în război, de partea Puterilor Centrale, Nicolae Iorga preconizează ideea neutralității. În articolul intitulat „*O declarație*”, el scria, în ziarul său: „*Ne-am învoit asupra neutralității fiindcă nu se putea, fiindcă era o imposibilitate morală să mergem cu Austro-Ungaria*”². Nicolae Iorga își avea bine precizat punctul de vedere, în problema unității statale, pe care-l privea drept o continuare a cugetării politice românești bimilenare.

Activitatea militantă, neobosită, desfășurată de Nicolae Iorga, prin intermediul articolelor, publicațiilor, conferințelor, nu era inutilă, ea dobândește ecou

¹ Nicolae Iorga, în *Neamul Românesc*, nr. 29 din 27.07.1914.

² *Ibidem*, nr. 35 din 7.09.1914.

în rândurile celor mai diferite nivele ale societății românești. O primă victorie a sa poate fi considerată aceea din cadrul Consiliului de Coroană din august 1914, când regele Carol I fusese silit să accepte neutralitatea. În articolul „*Guvern și opinie publică*”, Nicolae Iorga va reliefa ideea suveranității poporului, care este menit să hotărască singur politica țării³. Ceea ce aprecia pozitiv, Nicolae Iorga, la guvernul Brătianu, era faptul că acesta nu se aventura să împingă țara în război, atâta timp cât nu se întrevedeau unele perspective și aștepta un moment favorabil, ceea ce corespundea întru totul vederilor lui.

În cadrul Ligii Culturale, Nicolae Iorga nu înceta să militeze pentru afirmarea necesității înfăptuirii dezideratului unității statale. El este nevoit să lupte, în această privință, din greu, cu diferiți reprezentanți ai partidelor politice, ale căror soluții, în politica externă, lipsite de un țel bine definit și de o justă orientare, nu aveau nimic în comun cu frământările națiunii române.

Răspunzând presiunilor tot mai insistente ale diferitelor personalități și grupări politice, N. Iorga se pronunță pentru o politică externă alături de puterile Antantei, care avea ca obiectiv desăvârșirea unității românilor, de pe ambele laturi ale Carpaților. Cu o astfel de privire ațintită înainte, Nicolae Iorga socotește anul 1916 drept anul hotărâtor, în care multe lucruri se vor face, dintre cele la care a aspirat, de veacuri, poporul român. Astfel, când, la 15/28 august 1916, România avea să declare război Austro-Ungariei, N. Iorga avea să salute, cu entuziasm, acest moment hotărâtor, aratând că România intra în război nu de dragul de a sluji pe aliați sau de a-și satisface un capriciu, ci în vederea satisfacerii dezideratului unității sale politice. Credincios idealului său și al națiunii ale căror idealuri le întrupase încă din copilărie, Nicolae Iorga n-a încetat, o clipă, a demasca politica Germaniei, distructivă de civilizație și cultură. Victoriile repurtate la începutul intrării trupelor române pe pământul Transilvaniei, „*pământul dreptului nostru național*”, cum îl numea el, îi umplea inima de bucurie și, ca atare, nu va precupeți nici un efort pentru ca, prin intermediul scrisului său, să le împărtășească poporului dornic de știri. În același timp, însă, înfrângerile îi produc mare amărăciune. Cu toate acestea, în momentele grele, ale deznădejdiei, Nicolae Iorga nu și-a pierdut speranța în scopul final al acțiunii României: *unitatea politică*.

În decembrie 1916, cu toate atacurile îndreptățite împotriva guvernului lui Ion I.C. Brătianu, făcut responsabil de dezastrul militar, Nicolae Iorga a ținut una dintre cele mai inspirate cuvântări, trimițând ostașilor români, de pe câmpul de luptă, îndemnul de a nu se lăsa istoviți de îndoială, de a crede în biruința finală, în dreptatea ce i se cuvine poporului român. Nimeni nu va putea uita cuvintele de înalt patriotism rostite, de el, în Parlamentul de la Iași, în decembrie 1916, mai cu seamă partea finală a discursului său, care cuprindea cuvinte de o mare putere de mobilizare, la luptă, în vederea triumfului final.

De remarcat că, chiar și în condițiile extrem de grele ale războiului, el continuă, în condiții deosebit de grele, publicarea „*Neamului românesc*”, din inima Moldovei, de la Iași, denunțând, astfel, ticăloșia ocupanților, mobilizând, neîncetat,

---

³ *Ibidem*, nr. 36 din 14.09.1914.

conștiințele. În fața situației extrem de grele, ce se crease în a doua jumătate a anului 1917 și în prima jumătate a anului 1918, când cercurile reacționare pactizau în teritoriul ocupat cu dușmanul, pregătindu-se să semneze cu Puterile Centrale o pace rușinoasă, menită să pecetluiască înrobirea României, Nicolae Iorga demască o astfel de pace, ce nu putea aduce decât robie. În cele din urmă, la sfârșitul războiului, se va dovedi că a avut dreptate, deși acest lucru nu ar mai fi putut fi constatat, dacă țărănimea luptătoare nu ar fi înțeles, încă de pe atunci, că avea dreptate, astfel că România și-a dobândit, datorită participării și eroismului ostașilor ei, „*dreptul ei veșnic*”, așa cum prevăzuse Nicolae Iorga. Nu întâmplător, în articolele publicate de-a lungul anilor de război, el a slăvit eroismul ostașilor și a înfierat cu putere acțiunile nedemne ale ocupanților, ca și pe cele ale politicienilor rămași în teritoriul ocupat, care s-au dăruit inamicului, făcându-se vinovați de înaltă trădare.

Nu trebuie omis faptul că contribuția lui Nicolae Iorga a fost îndreptată, în anii premergători și din vremea războiului, la modul propriu, chiar înspre educarea, în sens patriotic, a armatei. Din 1911 este numit profesor la Școala de război (post pe care îl va deține până la moarte), va publica, în diverse reviste militare, va scrie cărți despre armată și pentru armată, va întreține relații personale foarte strânse cu mulți ofițeri superiori.

După anul 1913 a fost solicitat tot mai intens pentru a colabora la revistele militare. O semnificativă corespondență a întreținut cu generalul Crăiniceanu, în legătură cu colaborarea cerută acestuia din urmă la „*Buletinul armatei și marinei*”, care avea ca subtitlu „*Revistă militară de cultură generală și educație națională*”, care în 1913 se afla în al nouălea ei an de apariție. *Motto*-ul primului număr, din 1913, a fost ales de generalul Crăiniceanu, chiar dintr-un articol de-al lui Nicolae Iorga: „*O armată este înainte de toate o forță morală*”⁴. Astfel, primul articol cu care debutează istoricul în publicații de acest gen, este „*Pentru viitorul Război al neamului*”, prin el îndemnând armata să se pregătească pentru războaie ofensive „*menite să îndeplinească idealul chemării noastre. Cine ar putea tăgădui adevărul elementar că, o dată ce sunt nații ele au și dreptul de a căuta să se adune sub același steag? Se poate discuta numai în ceea ce privește timpul și modul cum această necesitate a lucrurilor trebuie să intre în dreptul ei*”⁵.

Ulterior, în toamna lui 1914, primul ministrul Ion I.C. Brătianu va solicita lui N. Iorga permisiunea de a scoate o nouă ediție a volumului I din *Istoria armatei române* (publicat în 1910), care se epuizase, și, de asemenea, de a tipări și vol. II, pe care istoricul îl avea pregătit; la propunerea ca autorul să fixeze condițiile, acesta oferă, absolut gratuit, drepturile de publicare Guvernului, ca un omagiu adus armatei, în rândurile căreia avusese, și el, onoarea să fie cuprins în campania din 1913, dar și ca un semn de bună amintire, față de foștii săi elevi, din trei promoții ale Școlii de război. În plus, aceasta era doar o parte a activității caritabile exercitate de Nicolae Iorga, alt aspect semnificativ fiind faptul că tipografia sa,

⁴ Petre Țurlea, *Nicolae Iorga în viața politică a României*, EE, București, 1991, p. 100.

⁵ *Ibidem*, p. 101.

„*Neamul Românesc*”, va trimite gratuit, de la Iași, pentru bibliotecile de regiment, cărți istorice, iar, din 1915, și „*Revista istorică*”⁶. Aceeași grațitudine o va arăta și față de soldații și ofițerii români din armata austro-ungară, căzuți prizonieri în Rusia: le trimitea ziare și cărți, era intermediar al scrisorilor dintre prizonieri și familiile lor, facilita transmiterea unor sume importante de bani, prin intermediul Consulatului Rusiei din București. Ajutorul lui Nicolae Iorga îl cereau și transilvănenii aflați în Rusia, care doreau să intre, ca voluntari, în armata română. Istoricul va iniția, în toamna lui 1914, o subscripție națională pentru ajutorarea soldaților români răniți din armata austro-ungară și a familiilor celor morți.

Nu trebuie uitat nici rolul pregătitor al Marii Uniri din 1918, al lucrărilor științifice ale lui Nicolae Iorga, din anii neutralității. Pe lângă foarte numeroasele articole, el a publicat și volume destinate, special, problemei naționale: *Legăturile culturale între Bucovina și Principatele Unite* (1914); *Carpații în luptele dintre români și unguri*, *Dreptul la viață al statelor mici*, *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria* ș.a. În toamna lui 1914, Nicolae Iorga susținea la Universitatea din București un ciclu de prelegeri sub titlul *Istoria românilor din Ungaria*, publicate ulterior și în „*Neamul românesc*”; ele vor constitui baza unei viitoare lucrări, istoricul gândindu-se la un studiu vast, propunându-l spre publicare Ligii Culturale, care a acceptat ideea, dar cerea ca să se facă și un rezumat al epocilor anterioare lui Horea; va fi realizat, astfel, nu doar un rezumat, ci un volum masiv (460 de pagini). Inițial s-a avut în vedere un tiraj de 10.000 de exemplare, care, după ce vor fi scoase toate cheltuielile, să fie distribuite gratuit, în Transilvania. Cartea va apare în anul următor, fiind dedicată lui Alexandru Bogdan, cumnat de-al lui Nicolae Iorga, ofițer român în armata austro-ungară, mort, la 19 octombrie 1914, „*sub steag străin*”, simbol al jertfelor inutile pe care poporul român le dădea în acele timpuri⁷. În afara celor două volume apărute, autorul proiecta și un al treilea, care urma să cuprindă indicele general, regeste și documente.

Lucrarea a fost publicată și în limba franceză, sub titlul *Histoire des Roumains de Transylvanie et de Hongrie*, cuprinzând și o hartă a drepturilor teritoriale ale poporului român, fiind primită cu un foarte mare interes în epocă, importanța ei capitală exercitându-se prin aceea că autorul a trimis-o tuturor celor care puteau înrâuri intrarea României în război, cartea constituind, așadar, un teribil mijloc de propagandă în străinătate, de motivare a viitorului război al României împotriva Austro-Ungariei, printr-o o argumentație științifică de cea mai înaltă clasă, la care se adăuga prestigiul de necontestat al lui Iorga peste hotare, cererile noastre teritoriale apărând, dintr-o dată, într-o cu totul altă lumină. Lucrarea a fost trimisă guvernelor Antantei, prin intermediul reprezentanților lor la București, și unei serii întregi de oameni de știință, inclusiv din țările Triplei Alianțe, care vor răspunde prin intense mulțumiri, făcând și aprecieri laudative la adresa autorului. Amintim, aici, pe câțiva: miniștrii Italiei (Carlo Fasciotti), Angliei (G. Barclay), Statelor Unite ale Americii (Charles Vopicka), Rusiei (Poklewski-Kosiel), Serbiei;

---

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*, p. 102.

bibliotecile academiilor din Petrograd, Berlin, München; mai multe personalități culturale: Charles Bemont, Constantin Jirecek, David Angyal, Eduard Meyer, U. von Wilamowitz-Moellendorff etc. Presa continentală prezenta cartea, un ziar englez considerând că „Nu poate fi un mai bun moment decât acesta pentru a ne aminti istoria nemiloasă a suferințelor îndurate de acest viteaz popor în luptele sale împotriva dominației austriece și ungare”⁸. A.D. Xenopol se va arăta entuziasmat de lucrarea fostului său student, trimițând volumele filosofului Émile Boutroux pentru a le prezenta Institutului Francez, împreună cu o scrisoare lămuritoare, asupra situației din România: „În lupta aceasta grea între popor și guvern, un mare om a servit ca trăsătură de unire. Acest om este Nicolae Iorga, un om adorat de poporul întreg, istoricul prezentului și al viitorului. El este cel ce potolește și aprinde inimile românilor, în momentele aceste grele”⁹.

„Astfel am ajuns - notează N. Iorga - la acea neprevăzută dată din august 1916, când o telegramă a lui Ion Brătianu mă chema, în termeni de o căldură frățească, la București, ca să-mi anunțe că, în sfârșit, intrăm în luptă”¹⁰. În primul număr al ziarului său, apărut după intrarea în război, N. Iorga se comportă, în continuare, ca un adevărat lider al suflării românești: “A sosit un ceas pe care-l așteptam de peste două veacuri, pentru care am trăit întreaga noastră viață națională pentru care am muncit și am scris, am luptat și am gândit. A sosit ceasul în care cerem și noi lumii, cinstit, cu arma în mână, cu jertfa a tot ce avem, dreptul de a trăi pentru noi”¹¹. În această ordine de lucruri, în septembrie 1916, cu motivația necesității canalizării tuturor eforturilor și a întregii atenții către obținerea victoriei, N. Iorga suspendă activitatea Partidului Naționalist Democrat, afirmând că lupta de partide trebuie înlocuită cu solidaritatea tuturor forțelor politice, în vederea înlăturării unității naționale, suprimând și din titulatura Neamului Românesc calificativul de ziar de partid.

„Neamul românesc” a fost editat, în timpul războiului, la Iași, fiind ziarul cel mai popular, din acel moment, după cum l-au apreciat înșiși contemporanii. Astfel se face că din toaste colțurile țării ajungeau, la Iași, scrisori laudative. Un locotenent seria, în octombrie 1916, că ziarul creat și coordonat de Nicolae Iorga constituia cel mai bun îndreptar al opiniei publice, iar un elev al școlii de ofițeri afirma că va duce mai departe, pe câmpul de bătaie, ideile și simțămintele din ziar, „și, după cum în vâltoarea de azi, ele ne-au călăuzit, acolo ele vor sta mereu înaintea și vor duce un spor acelei puteri lăuntrice care singură hotărăște învinsul și învingătorul”¹². Până și scriitorul Demostene Botez, pe atunci locotenent pe frontul din Moldova, era fericit să colaboreze la ziarul sufletului românesc al acelor vremuri: „M-am gândit să arunc această sămânță a cărei început de viață s-a născut într-o dragoste adâncă ce o port în inima mea pentru toți acei a căror cot

⁸ Ibidem, p. 104.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Nicolae Iorga, *O viață de om așa cum a fost*, București, vol. II, 1934, p. 225.

¹¹ Idem, *Neamul Românesc*, nr. 34 din 21.08.1918.

¹² Petre Țulcea, *op. cit.*, p. 105.

viguros l-am simțit puternic la dreapta și la stânga mea, și nu am găsit alt ogor mai curat decât coloanele Neamului Românesc"¹³.

Însă lucrurile în război, sunt totdeauna dramatice, întorsăturile neașteptate, iar retragerea armatei române din toamna anului 1916 a creat în Moldova o situație de nedescris: peste un milion și jumătate de refugiați, aproape un milion de soldați ruși ce rătăceau de colo colo și se dedau jafurilor, lipsa de nesurmontat a alimentelor, a locuințelor, a combustibilului, mai ales în condițiile unei ierni foarte friguroase, în care tifosul exantematic a dus la moartea a peste 100.000 de oameni! Toate au determinat o scădere a moralului populației, chiar unii dintre cei aflați la timona țării pierzându-și încrederea în victorie; s-a lasează chiar ideea retragerii guvernului și armatei în Rusia, după cum se știe, ceea ce ar fi însemnat curat dezastru, în condițiile haosului din această țară și în condițiile în care armatele germane ar fi cotopt până și micul teritoriu românesc liber pe care îl mai dețineam. La 11 decembrie 1916 se constituie, inevitabil, un guvern de coaliție, al liberalilor și conservatorilor democrați, în frunte cu Ion I.C. Brătianu, care înțelegea să-și asume, răspunderea implicării în război, până la capăt. Solicitat să intre în cabinet, Nicolae Iorga refuză, acordându-i însă întregul său sprijin.

La 14 decembrie 1916, în fața Parlamentului refugiat la Iași, N. Iorga va rosti discursul care este considerat, în mod unanim, ca fiind cel ce a redat, românilor, credința în victoria finală, arătând cât de profetice au fost gândurile tânărului elev de școală militară citat mai sus; Iorga îndemna, cu exemple culese din istoria neamului, la rezistență, până la capăt, afirmând, în final, prin parafrizarea lui Petru Rareș, că *"vom fi iarăși ce am fost și încă mai mult decât atât"* ... Ecoul pe care l-a avut a fost imens, dovadă că, la propunerea lui Ion I.C. Brătianu, discursul a fost tipărit și afișat la toate primăriile, răspândit fiind apoi în tranșee, însuși Regele Ferdinand mulțumindu-i, foarte mișcat, oratorului¹⁴. Mai ales printre soldați, discursul a avut un deosebit efect mobilizator, subliniat de mulți dintre contemporanii aflați pe front, însă, după cum susținuse, de atâtea ori, în trecut, ca și în acele vremuri, Nicolae Iorga, nu era suficient, în acest sens îndemnându-l pe regele Ferdinand să meargă pe front pentru a promite soldaților - țărani, pământ. Aducând în discuție, în Camera Deputaților, la 9 iunie 1917, problema reformei agrare, istoricul se arăta ferm convins în necesitatea acesteia, ca de un suport moral absolut necesar pentru cei care luptau pe front: *„Ce facem, azi, e numai fapta iubitoare de a strânge brâul ostașului român, de a-l îmbărbăta, cu aceste reforme"*, astfel făcându-se că, la 14 iunie, Camera Deputaților, și la 20 iunie, Senatul, adoptă cu o mare majoritate de voturi cele două proiecte de lege care vor pune baza transformărilor democratice din România interbelică¹⁵.

Nicolae Iorga s-a dovedit, astfel, nu doar unul dintre marii realizatori ai Unirii din 1918, ci și cel care a pus temeliile economice ale tinerei României. E drept, nu a avut succes decât datorită împrejurărilor cu totul excepționale, ce nu au mai oferit alternativă politicianilor, în condițiile în care, ani de zile, înainte de

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, p. 106.

¹⁵ *Ibidem*, p. 107.

aceste evenimente, a încercat să implementeze reforma agrară, fără să fie cu adevărat ascultat și fără a i se acorda, precum în aceste momente de răscruce, atenție. Totuși, România pășea într-o eră a modernității sale, dar la cu totul alte fundamente, după această realizare.

N. Iorga nu s-a limitat la această reușită pentru a se retrage, după cum putea foarte bine s-o face, în fotoliul biroului său, redactându-și opera; nu, el a avut un rol foarte important în propaganda românească în străinătate și la sfârșitul războiului, propagandă prin care se urmărea recunoașterea drepturilor românești asupra teritoriilor naționale nou dobândite sau în curs de dobândire. El s-a folosit, în acest scop, de relațiile directe pe care le avea cu unele mari personalități culturale sau politice ale timpului, din Occident, dar a acționat și prin publicarea unor lucrări special concepute, în această privință, în limbi de circulație mondială. Astfel după *Histoire des Roumains de Transylvanie et de Hongrie*, apărută în 1915 - 1916, în 1917, va publica *Droits nationaux et politiques des Roumains dans la Dobrogea* și *Histoire des Roumains de Bucovine*, în 1918, *Continuitatea spiritului românesc în Basarabia*. În 1920 va urma lucrarea generală *Histoire des Roumains et de leur civilisation*, urmate de volume concepute strategic, de prezentare a relațiilor românilor cu fiecare dintre marile puteri ale Antantei: *Histoire des relations Anglo-Roumaines*, *Histoire des relations entre la France et les Roumains*, *Histoire des relations Russo-Roumaines*¹⁶. Efectele acestor studii nu vor întârzia să apară: în 1917, în urma lecturii pe care o făcuse volumului *Histoire des relations Russo-Romaines*, Carlo Fasciotti, ministrul Italiei, scria: „Acest nou studiu al dumneavoastră, în afară de a fi o operă de popularizare și propagandă folositoare cât se poate de mult mai ales în împrejurările actuale, constituie o operă peste măsură de meritorie, dreptate și patriotism”. Pentru volumele privitoare la relațiile româno - ruse și la cele româno - franceze, i-a mulțumit și Conte de Saint-Aulaire, Ministrul Franței, Legația Spaniei solicitând, și ea, lucrările istoricului român, lucru valabil și pentru Legația Statelor Unite ale Americii, stat cu care relațiile vor fi strânse¹⁷. Astfel, în septembrie 1917 Nicolae Iorga l-a întâmpinat pe ministrul american, Charles Vopicka, la Iași, însoțit de o comisie a Crucii Roșii americane, trimisă de președintele W. Wilson pentru a studia nevoile materiale ale României, în aceeași lună trimitându-se și textul complet al discursului lui Wilson, conceput cu ocazia prezentării celor *14 condiții de pace*. În aceeași ordine de idei, Consulul general al României la Moscova, Guerrii, îl va anunța pe istoric, la 21 iulie 1917, că a terminat traducerea, în limba rusă, a lucrărilor privitoare la *relațiile* româno - ruse și la *drepturile* naționale și politice ale românilor din Dobrogea.

În toată Europa cei interesați de soarta României îi solicitau, intens, lucrări, lui Nicolae Iorga; de la Berna, diplomatul Nicolae Petrescu Comnen cerea istoricului, la 28 august 1917, să-i trimită articole privitoare la Dobrogea și Transilvania, pentru a le publica în ziarele elvețiene și franceze. De la Londra, în

¹⁶ *Ibidem*, p. 108.

¹⁷ *Ibidem*, p. 109.

februarie 1917, Marcu Beza semna apariția unui articol de-al lui Nicolae Iorga în revista condusă de profesorul și publicistul R.W. Seton - Watson, *The New Europe*, *Neamul Românesc* fiind menționat în revista pe care o edita Foreign Office, *Daily Review of the Foreign Press*. De asemenea, de la Paris, la 6 aprilie 1918, îi scria lui Iorga, Charles de la Romciere, director al Departamentului Imprimeriilor statului francez, anunțând că a tipărit volumul „*Pages roumaines*” și că va reține un anumit număr de exemplare, pentru propagandă. Tot în Franța, în 1918, va apare volumul *Histoire des relations entre la France et les Roumains*, cu o prefață de Charles Bemont. Prețuirea de care istoricul român se bucura în Franța îi va aduce imediat după război, se pare la inițiativa lui Robert de Flers (membru al Legației franceze în România), *Legiunea de Onoare*¹⁸.

Chiar și discursul ținut de Nicolae Iorga în Camera Deputaților la 14 decembrie 1916, încheiat cu afirmația credinței în victoria finală, a fost cunoscut în străinătate, chiar de către istoricul american Herbert Adams Gibbons, viitor consilier al Delegației Statelor Unite la Conferința de pace de la Paris, care, din acest post, va influența tratativele în sensul dorit de România. Deosebit de importante au fost și relațiile epistolare întreținute cu R.W. Seton - Watson, personalitate a cărei prietenie constantă pentru România a fost consemnată deja în mai multe lucrări. Astfel se face că într-o scrisoare din 27 octombrie 1916, istoricul englez anunța apariția revistei *The New Europe*, proiectată pentru a fi o tribună de afirmare a principiului naționalităților, principiu care se spera că va sta la baza reconstrucției continentului, după război. Istoricului român, considerat cel mai îndreptățit să prezinte realitățile din țara sa, i se solicita colaborarea. Răspunsul a fost trimis la 19 decembrie 1916, de la Iași, bineînțeles: „*În aceste momente de atroce de durere pentru noi, când eforturile noastre nu reușesc să împiedice iureșul german, furios și lacom de pradă și răzbunare, când capitala noastră este pierdută și câmpia valahă copleșită de hoardele care jefuiesc totul, luând femeilor ultimele rezerve de hrană pentru copii, se cerea să se spună sus și tare că românii nu au fost înfrânți, că doar mijloacele le-au lipsit că românul a fost același ca și în trecut că nu regretăm nimic din ce am dat și că sperăm în ceea ce ni se cuvine*”¹⁹.

Din toate aceste sumare evocări reiese, pregnant, uriașa contribuție pe care a adus-o Nicolae Iorga la înfăptuirea unității naționale. Contemporanii săi au fost, de altfel, primii care și-au dat seama de rolul decisiv jucat, de el în realizarea Marii Uniri, astfel făcându-se că, în timpul Adunării de la Alba Iulia, un grup de tineri a propus ca prima telegramă, anunțând Unirea, să-i fie trimisă lui Nicolae Iorga, „*cel care a trezit sufletele românilor*”; prin urmare, chiar a doua zi după Adunare, din Sibiu, reprezentanți ai tuturor provinciilor unite alcătuiesc o telegramă pe care o trimit istoricului, din care amintim vorbele rămase celebre, peste timp: „*Însuflețiți de Adunarea de la Alba Iulia ne gândim, cu dragoste, la pregătitorul sufletelor pentru Unirea tuturor românilor...*”²⁰.

¹⁸ *Ibidem*, p. 112.

¹⁹ Cornelia Bodea, Hugh Seton-Watson, *R.W. Seton - Watson și românii, 1906 - 1920*, EȘE, București, 1988, vol. I, p. 422.

²⁰ Petre Țurlea, *op. cit.*, p. 114.

Nicolae Iorga și Iașii, după război. După ce, pe durata derulării ostilităților războiului, Iorga hotărâse încetarea activității Partidului Naționalist Democrat (în 1916), în 1918 reia legăturile cu foștii săi partizani politici. Se pare că activitatea partidului era absolut necesară pentru soluționarea problemelor pe care încheierea păcii le ridica. În acest context, Iorga s-a pronunțat împotriva semnării păcii dezastruoase de la Buftea - București; la 19 februarie 1918 îi scria regelui Ferdinand: „strămoșii noștri au preferat moartea acestei umilințe. Ce e mai bun în această țară cere respingerea, orice s-ar întâmpla, a condițiilor care ni se pun astăzi, și mai ale a celei care privește sfârșirea, fie și numai provizorie în gândul nostru, a pământului terii”²¹. Opoziția ulterioară a regelui față de ratificarea Tratatului își are o parte a motivației în îndemnul istoricului. Nicolae Iorga nu a recunoscut, ca atare, nici Parlamentul nou format, nici valabilitatea păcii, cu Puterile Centrale: „*Nu puteam decât să refuz participarea la această comedie electorală - scrie istoricul - în care urnele din teritoriul ocupat erau sub presiunea armatei dușmane, iar cele din Moldova la dispoziția complectă a unui guvern disprețuit*”²².

Influența politică a lui Nicolae Iorga era, pe atunci, considerabilă, astfel că Ion Mihalache, fondatorul noului partid țărănesc, îi înaintează oferta de a-l aduce pe marele istoric în postul de președinte acestui tânăr partid, decizie ce nu a fost acceptată, în acel moment, și din cauza susținerii, de către țăraniști, a principiului luptei de clasă. Ion Mihalache era convins că istoricul, ca șef al Partidului Țărănesc, ar fi reprezentat un mare câștig pentru acesta, însă Iorga a considerat, pe bună dreptate, că este inutil un nou partid, din moment ce exista deja Partidul Naționalist Democrat, în care oricine se putea înscrie.

La 26 noiembrie 1918, la Iași, are loc prima mare consfătuire de după război a naționaliștilor democrați. În discursul său, Nicolae Iorga a trecut în revistă anii neutralității și ai războiului, făcând o caracterizare a poziției Partidului Naționalist Democrat în această perioadă. La consfătuire s-a hotărât reluarea activității partidului: „*Acum, termenul prevăzut în discursul din 1916, a trecut. Să înceteze agonia prelungită a celui bolnav molipsitor care e politicianismul român! Românii din alte părți stau în aceeași casă cu noi și trebuie să le-o facem locuibilă. Programul nostru trebuie să fie așa încât să poată sta împreună cu al lor*”²³. În programul schițat, cu această ocazie, grija partidului se îndrepta, în primul rând, către țărănime, dar și către muncitori, intelectuali și funcționari, accentul punându-se nu pe dihotomia dintre clase, ci pe dreptatea socială, care trebuie să primeze, într-un stat, și care trebuie să nu facă discriminări, în funcție de statutul social. În acerastă ordine de idei, era necesară reafirmarea susținerii, de către Partidul Naționalist Democrat, a necesității implementării principiului votului universal: „*Nu e vorba dacă e plăcut ori ba; el e dorit, fiecare om având dreptul să știe ce se face pe pielea lui. Dacă eu știu că el valorează cât și valoarea morală a celor care-l supraveghează. Și de aceea la oamenii partidelor îl suspectez*”²⁴.

²¹ *Ibidem*, p. 115.

²² Nicolae Iorga, *O viață de om așa cum a fost*, vol. II, Ed. N. Stroilă, București, 1934, p. 303.

²³ Petre Țurlea, *op.cit.*, p. 117.

²⁴ *Ibidem*.

Prin acest crez Nicolae Iorga se pronunța, de fapt, inclusiv pentru dreptul vot al femeilor. Or, aceste prevederi radicale nu erau incluse în program doar pentru a obține voturi (și, deci, puterea politică), ci reprezentau expresia idealului de dreptate socială, propagat încă din tinerețe, de către marele istoric. În aceeași ordine de lucruri, Nicolae Iorga va publica, în *Neamul Românesc*, o declarație privitoare la situația politică, la care va adăuga o invitație, către partidele și grupările democratice din Vechiul Regat, Basarabia, Bucovina și Transilvania, „care n-au nici o legătură cu vechile partide, precum și organizațiile muncitorești, societățile culturale și de ajutor (și ale femeilor), de orice caracter”²⁵, pentru o consfătuire, la Iași, în ziua de 1 decembrie 1918. Cam în aceeași perioadă se reface și unitatea Partidului Naționalist Democrat, prin revenirea lui A.C. Cuza în partid, la 3 decembrie 1918 întocmindu-se un proces verbal de revenire a sa, deși lui Nicolae Iorga i se părea că nu e sincer.

Semnificativ este faptul că 1 decembrie 1918, la Iași, răspunzând chemării amintite mai sus a lui Nicolae Iorga, va avea loc marea întrunire de constituire a Uniunii Democrației Naționale. Alături de naționaliștii democrați, au participat gruparea basarabeană din jurul ziarului *Chemarea*, gruparea bucovineană din jurul ziarului *Glasul Bucovinei* și *Societatea Feministă din Iași*, la această întrunire hotărându-se să se lupte pentru o reformă agrară de proporții, pentru un vot universal real, inclusiv pentru femei, pentru îmbunătățirea situației materiale a maselor muncitoare. Nicolae Iorga va menționa că Uniunea Democrației Naționale va lupta cu singurele ei forțe, în alegeri, acceptând, ca membri, atât personalități izolate, cât și grupuri și societăți, țelul principal al coaliției de forțe politice nou create fiind înlăturarea politicianismului burghez, de dinainte de război, și a tuturor consecințelor acestuia.

În decembrie 1918, Nicolae Iorga va părăsi Iașiul, revenind, împreună cu redacția *Neamului Românesc*, la București. Astfel va începe activitatea sa politică din perioada interbelică. De asemenea, ajuns, la jumătatea lui decembrie 1918, la București, își va reîncepe și munca la Universitate. Va publica articole destinate problemelor momentului respectiv, primul, din această serie, fiind intitulat „*România care a fost și România care trebuie să fie*”, prin care propunea, iarăși, în stilul său inconfundabil, neobosit, noi principii de organizare a societății românești. Multe grupări politice vor încerca să profite de pe urma prestigiului său deosebit, inclusiv conducerea Partidului Național Liberal, care i-a și oferit, mai mult simbolic, un loc în guvern (ministru fără portofoliu), prin intermediul lui Gh. Mârzescu; va refuza, astfel că Cenzura își va înăspri acțiunile asupra *Neamului Românesc*, multe articole rămânând, din acest motiv, nepublicate.

Ulterior, conjunctura politică se va precipita, schimbările istorice de anvergură, ce vor contorsiona fața lumii și a bătrânului continent, urmând să arunce România, laolaltă cu destinul marelui istoric, în tulburări ce le vor fi, deopotrivă, după cum știm deja, dureroase și fatale.

---

²⁵ Nicolae Iorga, *Neamul Românesc*, anul XIII, nr. 330 din 29 noiembrie 1918.

Keywords: *World War I, publicistic, political movement, public opinion, national ideal, opposition.*

**NICOLAE IORGA AND IASSY, IN THE CONTEXT
OF ROMANIAN WAR OF NATIONAL COMPLETING**

(Summary)

This article wishes to present the cultural and political steps which the romanian historic Nicolae Iorga took from the heart of Moldova, Iași period of World War I.

During the war, Nicolae Iorga unfolded a non-stop (tireless) publicistic activity and not only that. Therefore it is our duty to reveal these parts from Nicolae Iorga's work which expresses the love for his country, his profound attachment towards the realization of the unity of the romanian people, and nonetheless his positive role in that era.

Of course, his power of decision which he held at that time was undisputed. Nicolae Iorga had a dedication force which he manifested in all the guiding bodies, through articles, conferences and correspondences influencing decisively the public opinion.